

УДК 330.1:338.2

JEL M 21, P 42

DOI 10.18524/2413-9998.2023.2(54).292679

Н. П. Сафонік,

кандидат економічних наук, ст. викладач,

Національний авіаційний університет,

пр. Любомира Гузара, 1, Київ, 03058, Україна,

e-mail: vityuk-natasha1116@ukr.net

ORCID: 0000-0002-9822-3696

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ВІДТВОРЕННЯМ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ ДИНАМІЧНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті обґрунтовано ключові аспекти стратегічного управління відтворенням основних засобів підприємств в контексті динамічності економічного середовища. Проаналізовано окремі підходи до класифікації показників оцінювання ефективності використання основних засобів, оцінка яких дозволяє виявити можливості для оптимізації їх структури. Визначено резерви підвищення ефективності використання основних засобів. Обґрунтовано особливості формування стратегії управління основними засобами.

Ключові слова: підприємство, основні засоби, управління основними засобами, стратегія, оптимізація, модернізація.

Вступ. Стратегічне управління відтворенням та використанням основних засобів на підприємствах є невід’ємною складовою їх успішного функціонування та розвитку у сучасних умовах. Основні засоби, такі як обладнання, машини, транспортні засоби і будівлі, є критичними ресурсами, що дозволяють підприємствам виробляти товари і надавати послуги, задовольняти потреби клієнтів і конкурувати на ринку. Проте, в контексті постійної трансформації економічного середовища, ефективне управління відтворенням основних засобів набуває особливої важливості. Економічне середовище постійно піддається змінам через ряд факторів, таких як технологічні інновації, зміни у смаках споживачів, політична нестабільність, зміни в законодавстві та багато інших. Ці зміни можуть вплинути на ефективність та потребу у певних видах основних засобів підприємств. Тому стратегічне управління відтворенням основних засобів стає важливою складовою успіху підприємств, дозволяючи їм адаптуватися до змін у економічному середо-

вищі та забезпечувати стали конкурентоспроможність. У даному контексті актуалізуються такі аспекти стратегічного управління відтворенням основних засобів, як планування інвестицій, оцінка технологічного ризику, врахування сталості та терміну служби основних засобів, а також впровадження зелених практик у виробництво.

Огляд літератури. Питання оцінки ефективності відтворення основних засобів розглядали в своїх працях такі науковці як Довгалюк Н. [5], Мулик Т. [8], Проскурівич О. [10], Сафонік Н. [11], Тростянська К. [12], Череп А. [13] та інші. Проте, зважаючи на інноваційно-цифровізаційні тенденції, необхідність врахування ризиків та невизначеності в процесі відтворення активів, зумовлюють необхідність подальших наукових досліджень у цій області, що дозволить покращити управління активами, забезпечуючи більшу стійкість та конкурентоспроможність підприємств у сучасних умовах зміни економічного середовища.

Метою роботи є обґрунтування стратегічних аспектів забезпечення ефективного відтворення та використання основних засобів підприємств в контексті динамічності економічного середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах сучасного глобалізованого світу та динамічного економічного середовища, стратегічне управління відтворенням основних засобів стає надзвичайно важливою складовою успішного функціонування підприємств. Здатність ефективно управляти та підтримувати основні активи, такі як машини, обладнання, нерухомість, транспортні засоби та інфраструктура, стає стратегічною перевагою у досягненні стійкого розвитку та конкурентоспроможності. Однак, в умовах стійких змін на ринку, технологічного прогресу та геополітичних факторів, стратегічне управління відтворенням основних засобів вимагає постійного адаптування та інноваційного підходу для забезпечення стабільності та ефективності бізнесу. У цьому контексті розглянемо ключові аспекти та виклики цієї важливої стратегічної сфери управління підприємствами.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну має суттєвий вплив на ефективність відтворення основних засобів підприємств, адже призводить до складних економічних та геополітичних умов, які вимагають ретельного аналізу та адаптації стратегій управління активами. Економіка країни стикається зі значними труднощами через війну, зокрема це зменшення внутрішнього ринку, інфляція, втрати технологічних ре-

сурсів і інтелектуального потенціалу, руйнування інфраструктури (рис. 1). В даному контексті стратегічне управління відтворенням основних засобів повинно бути деталізованим, гнучким та зосередженим на забезпеченні стійкості та безпеки діяльності підприємств. При цьому підприємства також можуть розглядати можливості для диверсифікації ринків, зменшення залежності від певних постачальників чи розвитку нових стратегічних партнерств.

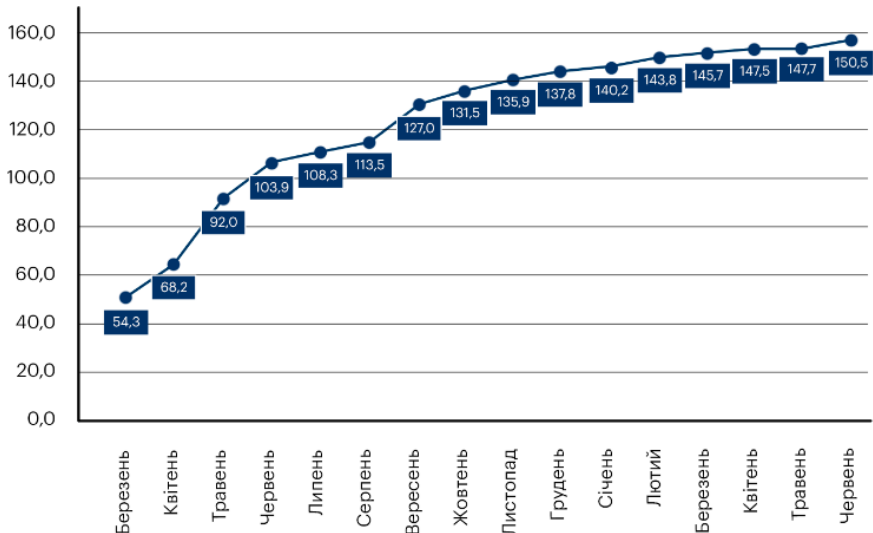

Рис. 1. Тенденції зміни сукупної оцінки прямих збитків економіки України, млрд дол. США

Джерело: [6].

З економічної точки зору, основні засоби (далі – ОЗ) можна визначити як матеріальні ресурси, вартість яких зменшується в процесі використання, очікуваний строк експлуатації яких становить не менше одного року або визначається межами операційного циклу понад один рік, утримувані підприємством з метою використання в процесі виробництва, постачання товарів і послуг, надання в оренду іншим особам чи для здійснення соціально-культурних або адміністративних функцій. Їх подальше дослідження має важливе значення з різних причин:

– основні засоби складають матеріальну основу виробничих потуж-

ностей підприємств, вони є необхідними для здійснення виробничої діяльності та створення товарів і послуг;

– основні засоби, які використовуються у невиробничій сфері, сприяють покращанню рівня науки, культури, охорони здоров'я та соціального розвитку суспільства;

– вдосконалення якісного складу основних засобів є передумовою для підвищення продуктивності праці, сучасні технологічні засоби та обладнання дозволяють збільшити виробничу потужність, знизити витрати на виробництво і покращити якість продукції.

Дослідження ефективності відтворення основних засобів дозволяє виявити можливості для оптимізації структури основних засобів, наприклад, шляхом заміни застарілого обладнання новітніми технологіями, раціоналізації використання приміщень або розширенням асортименту основних засобів, що підвищують продуктивність та конкурентоспроможність підприємства. Загалом, в контексті оцінки ефективності використання основних засобів різні автори по різному класифікують узагальнюючі показники (рис. 2). Показники оцінювання ефективності використання основних засобів є інструментом для визначення, наскільки добре підприємство управляє своїми активами та як можна покращити цей процес з метою досягнення кращої фінансової та операційної продуктивності.

Таблиця 1

Підходи до класифікації показників оцінювання ефективності використання основних засобів

Автор	Зміст
Покропивний С. Ф., Круш П. В.	<ul style="list-style-type: none"> • показники ефективності відтворення основних засобів; • показники використання основних засобів
Городня Т.	<ul style="list-style-type: none"> • показники стану та руху ОЗ; • показники завантаження ОЗ; • показники технічного оснащення підприємства; • показники ефективності використання ОЗ
Проскурович О., Завгородня Т., Горбатюк К.	<ul style="list-style-type: none"> • узагальнюючі показники використання ОЗ; • показники, які характеризують технічний стан (відтворення) ОЗ; • часткові показники використання ОЗ
Череп А. В., Клименко А. А.	<ul style="list-style-type: none"> • показники технічного стану (відтворення) ОЗ; • узагальнюючі показники використання ОЗ; • часткові показники використання ОЗ

Мацибора В. І., Збарський В. К.	<ul style="list-style-type: none"> • показники, які характеризують відтворення ОЗ, (їх технічний стан); • показники, що висвітлюють оснащеність підприємства засобами праці; • показники, які характеризують ефективність використання основних виробничих фондів
Волков О. І.	<ul style="list-style-type: none"> • показники, що характеризують склад ОЗ; • показники структури ОЗ; • показники технічного стану та утримання ОЗ; • показники технічного стану та утримання ОЗ

Джерело: складено автором за даними [3, 4, 7, 9, 10, 13].

Важливим завданням для будь-якого підприємства є підвищення ефективності відтворення та використання основних засобів, оскільки це сприяє покращенню фінансового стану, підвищенню конкурентоспроможності та сталому розвитку. Сукупність резервів підвищення ефективності використання основних засобів включає в себе різноманітні можливості та стратегії, які підприємство може використовувати для оптимізації та покращення управління своїми активами (рис. 2).

Виходячи із вище означеного, умови оновлення й інноваційної трансформації основних засобів включають наступні аспекти [1, с. 127]:

– цей процес передбачає поступове перенесення і відшкодування первісної вартості основних засобів на продукцію, що досягається шляхом використання механізмів амортизації та включення вартості основних засобів до собівартості продукції;

– у процесі відтворення основних засобів відбувається одночасний рух їх споживної вартості (вартості, використаної в процесі виробництва) та зміни залишкової вартості (різниці між первісною вартістю і споживаною вартістю);

– інвестиційні ресурси, витрачені на основні засоби, відшкодовуються через амортизаційні відрахування протягом певного часу;

– основні засоби зношуються та старіють протягом тривалого періоду, що є фактором зносу і старіння технологій. Цей процес може стимулювати необхідність адаптації до нових технологій та забезпечення конкурентоспроможності підприємства.

Відповідно в контексті підвищення ефективності відтворення основних засобів важливу роль відіграє формування стратегії управління основними засобами як компонентом стратегічного управління підприємством.

1. Матеріально-технічне вдосконалення:

заміна устаткування, що є морально застарілим
прискорене введення в експлуатацію нової техніки, що придбана придбаною новою технікою
організація ефективного технічного обслуговування сучасних систем машин
привертання інвестиційних ресурсів зарубіжних і вітчизняних та інвесторів з метою модернізації матеріально-технічної бази підприємства
широке впровадження лізингових операцій

2. Збільшення тривалості роботи машин та обладнання, яке можна досягти шляхом:

забезпечення безперебійності виробничого процесу.
реалізації чи здачі в оренду обладнання, яке є незадіяним
скорочення термінів ремонту машин

Покращення організації та керування виробництвом може включати такі заходи:

ефективний контроль науково-технічних розробок та використання науково-технічного прогресу.
підвищення рівня автоматизації складних виробничих процесів.
впровадження передових організаційних форм виробництва та праці.
застосування сучасних та ефективних систем матеріального стимулювання для робітників та інженерно-технічних працівників.

Рис. 2. Сукупність резервів підвищення ефективності використання основних засобів

Джерело: розроблено автором за даними [2, 5, 8, 11].

Цей процес включає в себе розробку планів та дій для оптимізації використання, підтримки, відтворення та модернізації ОЗ підприємства (рис. 3). В даному контексті погоджуємось із К. Тростянською та О. Фелонюк, що «постійний моніторинг і аналіз доступності основних засобів є обов'язковим та обґрунтованим, оскільки належна інформація є важливою для прийняття об'єктивних управлінських рішень щодо зміцнення та оновлення матеріально-технічної бази підприємства» [12, с. 123]. Загалом, формування стратегії управління основними засобами є процесом, що вимагає системного підходу, урахування багатьох факторів та постійного адаптування до змін. Ця стратегія має сприяти підвищенню ефективності використання активів, зниженню витрат і забезпеченню сталості та конкурентоспроможності підприємства. Таким чином, стратегія управління основними засобами підприємств у сучас-

ному динамічному економічному середовищі вимагає комплексного та системного підходу.

Рис. 3. Особливості формування стратегії управління основними засобами.

Джерело: розроблено автором.

Підприємства повинні поєднувати аналіз та моніторинг змін на світовому ринку з інноваційними технологіями та стратегічним плануванням для ефективного використання своїх активів. Сюди можна віднести вдосконалення процесів, посилення культури бережливого використання ресурсів, інвестування у цифрові рішення, а також постійний аналіз та адаптацію до нових умов. Стратегія управління основними засобами стає важливим інструментом для досягнення сталості та конкурентоспроможності підприємств в умовах нестабільності та невизначеності середовища.

Висновки. У контексті постійної динаміки економічного середовища, стратегічне управління відтворенням основних засобів підприємств стає необхідністю для їхньої сталості та конкурентоспроможності. Глобальні зміни, технологічний прогрес, геополітична турбулентність та зростаюча конкуренція вимагають від підприємств не тільки ефективного управління своїми активами, але й постійного адаптування та інноваційного оновлення. В першу чергу важливим є постійний моніторинг та оцінка відтворення та використання основних засобів. Сучасні підприємства повинні аналізувати дані, передбачати зміни та реагувати на них вчасно, що дозволить зберігати конкурентну перевагу та уникати непередбачуваних ризиків. В даному контексті актуалізується необхідність інтеграції інноваційних технологій та цифрових рішень в управління активами, сприятиме підвищенню продуктивності, зменшенню витрат та створенню умов для більш точного прогнозування. Підприємства, які інвестують у цифрову трансформацію управління основними засобами, можуть краще адаптуватися до змін. Стратегічне управління відтворенням основних засобів стає ключовою перевагою, яка допомагає підприємствам залишатися стійкими та конкурентоздатними в умовах невизначеності, проте вимагає від них не лише реакції на зміни, але й активного керування ними, визначення пріоритетів та постійної готовності до інновацій.

Перспективи подальших розвідок лежать у полі оцінки впливу інноваційно-цифровізаційних тенденцій на активи підприємств в умовах невизначеності зовнішнього середовища.

Список використаної літератури

1. Ареф'єва О. В., Вовк О. М., Посипайко Є. А. Інтенсифікація формування матеріально-технічного забезпечення підприємства в умовах неоіндустріальної

- модернізації. Економічний вісник. 2020. №2. С. 123-131.
2. Ареф'єва О. В., Сафонік Н. П., Кривенко Є. А. Фактори інноваційного розвитку системи матеріально-технічного забезпечення підприємства в умовах неотехнологічного відновлення. *Modern Economics*. 2021. № 30(2021). С. 13-20. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V30\(2021\)-02](https://doi.org/10.31521/modecon.V30(2021)-02)
 3. Волков Д. П. Місце і роль операційної діяльності в системі підприємництва. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2013. №3 (53). С. 235/
 4. Городня Т. Обґрунтування стратегії підвищення ефективності відтворення та використання основних виробничих фондів підприємства. *Науковий вісник НЛТУ*. 2008. №18.5. С. 287–290.
 5. Довгалюк Н. В. Ефективність використання та відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств Центрального Полісся : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04. Житомир, 2010. 20 с.
 6. Загальна сума прямих збитків, завдана інфраструктурі України через війну, за підсумками червня 2023 року перевищила \$150 млрд. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-cherез-viynu-za-pidsumkami-cher-vnya-2023-roku-perevishhila-150-mlrd/>
 7. Мацибора В. І., Збарський В. К., Мацибора Т. В. Економіка підприємства: навч. посібн. - 2-ге вид., перероб. й доп. К.: Каравела, 2012. 320 с.
 8. Мулик Т. О. Аналіз основних засобів підприємства: методичні та практичні аспекти. *Інфраструктура ринку*. 2020. Випуск 46. С. 113-122.
 9. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства : підручник. Київ.: КНЕУ, 2011. 528 с.
 10. Проскурович О., Завгородня Т., Горбатюк К. Діагностування ефективності використання основних фондів засобами економетричного моделювання. *Modeling the development of the economic systems*. 2022. № 1. С. 15-25.
 11. Сафонік Н. П., Ватащук В. В. Підвищення ефективності відтворення та використання основних засобів підприємств транспортної галузі. *Економіка та суспільство*. 2023. № 51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-23>
 12. Тростяняська К., Фелонюк О. Аналітичний огляд забезпеченості підприємств основними засобами. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2022. № 6. Том 2. С. 119-123.
 13. Череп А. В., Клименко А. А. Ефективність використання основних фондів підприємства/ URL: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2009_6/files/ekon06_09_43_Cherep_Klimenko.pdf

Стаття надійшла 15.09.2023 р.

N. P. Safonik,

Cand. Sc. (Economics), Sr. lecturer,
National Aviation University,
1, Lubomyr Huzar Av., Kyiv, 03058, Ukraine,
e-mail: vityuk-natasha1116@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9822-3696

STRATEGIC MANAGEMENT OF REPRODUCTION OF FIXED ASSETS OF ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF THE DYNAMIC ECONOMIC ENVIRONMENT

The article substantiates key aspects of strategic management of reproduction of fixed assets of enterprises in the context of dynamic economic environment. It is determined that the assessment of the efficiency of reproduction and use of fixed assets of the enterprise in the context of strategic management is important for various reasons:

- fixed assets form the material basis of production capacities of enterprises, they are necessary for the implementation of production activities and the creation of goods and services;
- fixed assets used in the non-production sphere contribute to the improvement of the level of science, culture, health care and social development of society;
- improvement of the quality composition of fixed assets is a prerequisite for increasing labor productivity, modern technological means and equipment can increase production capacity, reduce production costs and improve product quality.

The key approaches to the classification of indicators for assessing the efficiency of the use of fixed assets are analyzed, the evaluation of which allows to identify opportunities for optimizing their structure.

Reserves for improving the efficiency of the use of fixed assets have been identified, including various opportunities and strategies that an enterprise can use to optimize and improve the management of its assets

The features of the formation of the strategy of management of fixed assets are substantiated, which should contribute to increasing the efficiency of use of assets, reducing costs and ensuring the sustainability and competitiveness of the enterprise. It is determined that the strategy of management of fixed assets of enterprises in the modern dynamic economic environment requires an integrated and systematic approach, taking into account many factors and constant adaptation to changes.

It is substantiated that strategic management of reproduction of fixed assets becomes a key advantage that helps enterprises to remain stable and competitive in the face of uncertainty, but requires them not only to respond to changes, but also to actively manage them, determine priorities and constant readiness for innovation.

Keywords: enterprise, fixed assets, management of fixed assets, strategy, optimization, modernization.

References

1. Arefieva, O. V., Vovk, O. M. & Posypaiko, Ye. A. (2020). Intensyfikatsiia formuvannia materialno-tekhnichnogo zabezpechennia pidprijemstva v umovakh neoindustrialnoi modernizatsii [Intensification of formation of material and technical support of the enterprise in the conditions of neo-industrial modernization]. *Ekonomichniy visnyk*, 2, 123-131. <https://doi.org/10.33271/ev/70.123>
2. Arefieva, O. V., Safonik, N. P., Kryvenko, Ye. A. (2021) *Faktory innovatsiinoho rozvytku systemy materialno-tekhnichnogo zabezpechennia pidprijemstva v umovakh*

- neoteknologichnoho vidnovlennia [Factors for the Innovative Development of the Enterprise System of Material and Technical Support in Conditions of Neo-Technologic Renewal]. *Modern Economics*, 30(2021), 13-20. [https://doi.org/10.31521/modecon.V30\(2021\)-02](https://doi.org/10.31521/modecon.V30(2021)-02)
3. Volkov, D. P. (2013) Mistse i rol operatsiinoi diialnosti v systemi pidpriemnytstva. *Journal of ZSTU*, 3 (53), 235.
 4. Horodnia, T. (2008) Obgruntuvannia stratehii pidvyshchennia efektyvnosti vidtvorennia ta vykorystannia osnovnykh vyrobnychkh fondiv pidpriemstva [Justification of the strategy of increasing the efficiency of reproduction and use of the main production assets of the enterprise]. *Scientific bulletin of UNFU*, 18.5, 287–290.
 5. Dovhaliuk, N. V. (2010) Efektyvnist vykorystannia ta vidtvorennia osnovnykh zasobiv silskohospodarskykh pidpriemstv Tsentralnoho Polissia [Effectiveness of use and reproduction of fixed assets of agricultural enterprises of the Central Polissia]: autoref. thesis ... candidate economy Sciences: spec. 08.00.04. Zhytomyr, 2010. 20 p.
 6. Zahalna suma priamykh zbytkiv, zavdana infrastrukturi Ukrainy cherez viinu, za pidsumkamy chervnia 2023 roku perevyshchyla \$150 mlrd. Retrieved from <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-za-pidsumkami-chervnya-2023-roku-perevishhila-150-mlrd/>
 7. Matsyhora, V. I., Zbarskyi, V. K., Matsyhora, T. V. *Enterprise economics: education. manual - 2nd ed., revision. and additional K.*: Karavela, 2012. 320 p.
 8. Mulyk, T. O. (2020) Analiz osnovnykh zasobiv pidpriemstva: metodychni ta praktychni aspekty [Analysis of fixed assets of the enterprise: methodical and practical aspects]. *Market Infrastructure*, 46, 113-122.
 9. Pokropyvnyi, S. F. *Enterprise economics: textbook*. Kyiv.: KNEU, 2011. 528 p.
 10. Proskurovych, O., Zavorodnia, T., Horbatiuk, K. (2022) Diahnostuvannia efektyvnosti vykorystannia osnovnykh fondiv zasobamy ekonometrychnoho modeliuвання [Diagnosis of the effectiveness of the use of fixed assets by means of econometric modeling]. *Modeling the development of the economic systems*, 1, 15-25.
 11. Safonik, N. P., Vatashchuk, V. V. (2023) Pidvyshchennia efektyvnosti vidtvorennia ta vykorystannia osnovnykh zasobiv pidpriemstv transportnoi haluzi [Improving the efficiency of reproduction and use of fixed assets of transport industry enterprises]. *Economy and Society*, 51. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-23>
 12. Trostianska, K., Feloniuk, O. (2022) Analitychnyi ohliad zabezpechenosti pidpriemstv osnovnymy zasobamy [Analytical review of the provision of capital assets of enterprises]. *Herald of Khmelnytskyi national university. Economic sciences*, 6, 2, 119-123.
 13. Cherep, A. V., Klymenko, A. A. Efektyvnist vykorystannia osnovnykh fondiv pidpriemstva [Effectiveness of the use of fixed assets of the enterprise]. Retrieved from www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2009_6/files/ekon_06_09_43_Cherep_Klimentko.pdf